

A fraknói Esterházy-kincstár és az Iparművészeti Múzeum

Repr.: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

■ *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam* – ez a zsoltáridézet olvasható jelenleg is a fraknói vár kincseskamrájának bejárati ajtaja felett.¹ Aki e feliratot annak idején, a 17. század utolsó évtizedében ott elhelyeztette – Esterházy Pál (1635–1713), a herceg-nádor –, Európa egyik leggazdagabb főúri kincstárának birtokosa volt. Az egykori nyugat-magyarországi Fraknó (ma: Forchtenstein, Ausztria) várában őrzött gyűjteménye különleges értékű nemesfém tárgyakkól – ötvösmunkákból, ékszerekből, díszfegyverekből – állt, s jelentős számban szerepeltek benne ritka, egzotikus anyagokból megformált, különleges darabok. Mindezt pazar textíliák impozáns gyűjteménye egészítette ki, közöttük a barokk kori főúri viseletek megannyi pompás alkotásaival.

Esterházy Pál halálát követően a gyűjtemény a lezármazottak kezén öröklődött és szinte háborítatlanul élt át bő két évszázadot. Éspedig abban a közepkori lovagvárakat idéző, impozáns erődítményben, a fraknói várban, amely ódon termeinek berendezésével, a főúri ősgaléria festményeivel mindmáig egyedülálló módon hirdeti a hercegi familia rangját és a nemesi nemzet egykori dicsőségét. A gyűjtemény számos darabja ma is itt, eredeti helyszínén található; ezek ott sorakoznak, azokban az ódon almáriumokban, amelyeket az 1690-es években alakítottatott ki e célra az egykori tulajdonos, korának egyik legnagyobb mecénása és műértője, az említett Esterházy Pál. Ami azonban a kincstár legjelentősebb, legértékesebb alkotásait illeti, azok modern kori, 20. századi története másképp alakult.

1918 őszén – hírül véve az első világháború elvesztését és felmérve annak lehetséges, várható következményeit – a hercegi javak felett diszponáló Esterházy

Esterházy Pál herceg (1635–1713). Christoph Weigel mezzotintója / Prince Pál Esterházy (1635–1713). Mezzotint by Christoph Weigel

[cca. 1690]

Miklós herceg (1869–1920) bizonyára alaposan megfontolt, és messze ható következményekkel járó döntést hozott. Úgy rendelkezett, hogy a kincstár legkitűnőbb, legértékesebb, leginkább attraktív műtárgyai közül jó néhányat a magyar fővárosba, Budapestre szállítsanak, és további intézkedéséig ott tárolják őket. Őrzési helyként a családnak a budai várnegyedben, a Tárnok utcában lévő palotáját jelölte meg. E tranzakció, azaz a műtárgyak kiválasztása, becsomagolása, majd Budapestre szállítása – „kellő biztositással, lehetőleg nagyobb feltűnés nélkül”, a herceg kívánsága szerint – 1918 végén meg is történt.

1919 márciusában új, a proletárdiktatúrát hirdető és megvalósító kommunista kormány ragadta magához a hatalmat Magyarországon. Ennek az új kormánynak egyik első intézkedése a magántulajdonban lévő, nagy értékű műalkotások „szocializálása”, azaz köztulajdonba vétele volt. Ennek értelmében jelentek meg és léptek akcióba a „tanácskormány” – különleges jogosítványokkal felruházott – szakképzett megbízottai sok helyen, így a fraknoi várban is, 1919 áprilisában, hogy a kulturális népbiztos által jegyzett kormányrendeletnek érvényt szerezzenek. E szakemberek, a fraknoi Esterházy-kincstár műtárgyait feldolgozó korábbi publikációk (elsősorban különböző kiállítási kiadványok) ismeretében, bizonyára megállapították, hogy a mesésen gazdag műgyűjteményben komoly „hiányok” mutatkoznak. Mindenesetre tény, hogy jelentős mennyiségű műtárgy-anyagot – textíliákat, fegyvereket, ötvöztárgyakat és numizmatikai anyagot, szám szerint 347 tételt – jegyzékbe vettek, lefoglalták és Budapestre, az e célra kijelölt intézménybe, az Iparművészeti Múzeumba szállították. Egyidejűleg intézkedtek arról, hogy ugyanez történjék azokkal a műtárgyakkal, amelyek – mint tudomásukra jutott – a budai Esterházy-palotában voltak az idő szerint fellelhetők. Ily módon, amikor a 133 napig tartó lidérces időszak, a vörös diktatúra korszaka lezárult és a korábbi jogrend és tulajdonviszonyok helyreálltak, azaz 1919 szeptemberének elején az Esterházy-kincstár mintegy 450 műtárgya volt az Iparművészeti Múzeum falai között, ennek az intézménynek az őrzésében.

Mi történjék most, ebben a kétségkívül új és saját

Repró: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

tos helyzetben? – merült fel a kérdés mindenekelőtt Esterházy Miklós számára. A szóba jöhető lépések között – minthogy a viszontagságos időszak elmúlt, s a jog- és közbiztonság, mint említettük, helyreállt – bizonyára felmerült a Fraknóra való visszaszállítás lehetősége is. A herceg azonban nem ezt a megoldást választotta. A rendelkezésünkre álló, igen szórványos

**Fraknó vára nyugatról.
Matthias Greischer
rézmetszete /
Fraknó (Forchtenstein)
Castle from the West.
Engraving by Matthias
Greischer**

*17. század vége /
late 17th c.*

**Esterházy-palota a budai várnegyedben,
Budapest, Tárnok utca / The Esterházy Palace
in the Castle District of Buda. Tárnok Street, Budapest**
archív fotó: 1930-as évek / archive photo: 1930s

Repró: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

és közvetett adatok alapján, s a valamikori kortársak későbbi – ám sok évtizeddel ezelőtti – szóbeli közléseire támaszkodva tényszerűen megállapítható: Esterházy Miklós alapos konzultációkat folytatott ez ügyben a hazai szellemi élet kiválóságaival, széles látókörű kultúrpolitikusokkal, továbbá az Iparművészeti Múzeum nagy tekintélyű, szakmai körökben itthon és Európa-szerte elismert vezetőjével, az 1917-ben kinevezett és akkortól hivatalban lévő főigazgatóval, Végh Gyulával (1870–1951). A körülmények alapos ismeretében és bizonyára kellő megfontolás után úgy határozott, hogy – mint a hercegi hitbizomány az idő szerinti „kormányzója” – letéti szerződést köt a ne-

vezett intézménnyel. Ez 1920 márciusában, röviddel halála előtt meg is történt.

Nem kétséges, hogy ezt az elhatározást végső soron a háborúban győztes nagyhatalmak döntése érlette meg. Az a döntés, amely erősen átrajzolta földrészünk politikai térképét az első világháború után. Nevezetesen az akkor kidolgozás alatt álló versailles-i békediktátumnak az az idevonatkozó kitétele, amelyről az érintett országok közvéleménye már régóta értesülhetett, s amely a történelmi Magyarország nyugati vármegyéinek némely területeit egy ekkor létrehozott új államalakulathoz, az Osztrák Köztársasághoz csatolta. Következésképp, minthogy a hercegi urada-

**Az 1924-ben megnyílt, az Esterházy-kincseket bemutató kiállítás (részlet), Iparművészeti Múzeum, Budapest /
Exhibition of the Esterházy Treasury in 1924 (detail), Museum of Applied Arts, Budapest**

archív fotó / archive photo

Repró: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

lom legfontosabb központjai, így Fraknó és környéke is ennek hatálya alá került, a visszazállítás sajátos helyzetet teremtett volna. Annyiban mindenképp, hogy a gyűjtemény az ország, a magyar állam határain kívülre került volna. Esterházy Miklós számára egy ilyen helyzet bizonyára vállalhatatlan volt. Döntött tehát, s elhatározásának lényege az, hogy a kincstár számottevő részének Budapesten, a magyar fővárosban kell maradnia. Ott, annak az intézménynek a falai között, amely a jelentős – és rangos műgyűjteményeinek köszönhetően itthon és a nagyvilágban is ismert és tekintélyes – országos múzeumok egyike.

1923 márciusában vált időszerűvé az első letéti szerződés megújítása. Röviddel azt követően, hogy a hercegi főlevéltár igen tetemes mennyiségű és felbecsülhetetlen értékű iratanyaga elhagyta hagyományos őrzési helyét és Kismartonból Budapestre, a Magyar Országos Levéltár állományaiba került. Egyidejűleg

azzal, hogy a hercegi színház és a hercegi udvartartás által foglalkoztatott udvari zenekar ugyancsak felbecsülhetetlen értékű, túlnyomórészt 18. századi dokumentumait szintén Budapestre szállították, s az Országos Széchényi Könyvtárban helyezték el. A nemzeti könyvtár színháztörténeti gyűjteménye páratlanul értékes anyagokkal – kották, partitúrák, színpadképek és szöveggönyvek, továbbá rajzok, nyomtatványok, kéziratok és levelek sokaságával – gazdagodott ekkor. Mindezeket a lépéseket Miklós herceg fia és utóda, az Esterházy-hitbizomány az idő szerinti „kormányzója”, a budapesti egyetemen folytatott jogi tanulmányait épp befejező Esterházy Pál (1901–1989) határozta és rendelte el. Végrehajtásuk az apai elgondolás szellemében, s az ő akkurátus felügyelete, ellenőrzése mellett történt.

Hasonlóan megfontolt és körültekintő egyeztetések után került sor az említett letéti szerződés újratárgya-

Dízszerű Prudentia allegorikus alakjával. Hans Petzolt munkája / Ornamental goblet with the allegoric figure of Prudentia by Hans Petzolt

Nürnberg, 1580 körül, aranyozott ezüst, öntött, trébelt, cizellált, vésett; edénytest: turbo gyöngyházkagyló; drágakövek (ametiszt, rubinok, gyöngy), magasság: 54,5 cm, talp: Ø 15,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Szvetnik Joachim, 1960–1961 / Nuremberg, cca. 1580, gilded silver, cast, embossed, chiselled, engraved; cup: turbo pearl mussel; precious stones (amethyst, rubies, pearl), height: 54,5 cm, base: Ø 15,5 cm (Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by Joachim Szvetnik, 1960–1961

Az 1924-ben megnyílt, az Esterházy-kincseket bemutató kiállítás (részlet), Iparművészeti Múzeum, Budapest / Exhibition of the Esterházy Treasury in 1924 (detail), Museum of Applied Arts, Budapest

archív fotó / archive photo

Repró: Áment Gallert / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**Dízszerleg
a jó kormányzás
allegóriájával.
Hans Petzolt munkája /
Ornamental goblet with
the allegoric figure of
the good government
by Hans Petzolt**

*Nürnberg,
1595–1600 között (?),
aranyozott ezüst,
trébelt, cizellált,
öntött, maratott;
gyémánt, függesztett
applikációk, felfűzött
gyöngyök, magasság:
67 cm, talp: Ø 14,9
cm (Iparművészeti
Múzeum, Budapest).
Restaurálta Kiss Pál,
1963–1964 /
Nuremberg, between
1595–1600 (?), gilded
silver, embossed,
chiselled, cast, etched;
diamond, hung
appliqués, stringed
beads, height: 67 cm,
stem: Ø 14,9 cm
(Museum of Applied
Arts, Budapest).
Restored by Pál Kiss,
1963–1964*

**Az 1924-ben megnyílt, az Esterházy-kincseket bemutató kiállítás (részlet), Iparművészeti Múzeum, Budapest /
Exhibition of the Esterházy Treasury in 1924 (detail), Museum of Applied Arts, Budapest**

archív fotó / archive photo

lására, majd véglegesítésére; az aláírók ezúttal, 1923. március 28-án hg. dr. Esterházy Pál, valamint Klebelsberg Kunó kultuszminiszter és Végh Gyula főigazgató voltak. Ez a szerződés tette lehetővé, hogy a kincstár java része 1924-től az Iparművészeti Múzeumban kiállítva, a nagyközönség számára megtekinthető, s a kutatók számára tanulmányozható legyen. Nem kétséges, hogy ez a helyzet mindkét fél számára előnyös, és a nemzeti múlt egyedülállóan értékes tárgyi emlékeinek gondozása, megismertetése, s kőz-kincské tétele szempontjából felettebb üdvös volt. Ám, sajnálatos módon, nem hosszú ideig, mindössze szűk két évtizedig tartott.

A második világháború negyedik évében, 1942 szeptemberétől a szövetséges hatalmak nagy erővel folytatták légitámadásaikat az ország és annak fővárosa, Budapest ellen. Sürgős óvintézkedésekre volt tehát szükség, s ezekkel egy időben az 1923. évi letéti szerződés bizonyos fokú módosítására is. A múzeum ugyanis immár nem volt abban a helyzetben, hogy szerződésben vállalt kötelezettségét – a gyűjtemény méltó, rangjához illő bemutatását a látogatói számára – vállalni, teljesíteni tudja. Napirendre került és mielőbbi megoldást igényelt tehát a kincstári műtárgyanyag biztonságos elhelyezésének kérdése.

A dilemmát kissé leegyszerűsítve, két lehetőség állt

**A Tárnok utcai Esterházy-palota feltárása /
Excavations at the Esterházy Palace at Tárnok Street**
archív fotó: 1949. január / archive photo: January, 1949

ekkor a hitbizományi javak, így a műgyűjtemény felett diszponáló Esterházy Pál előtt: 1. Felbontja az 1923 óta érvényben lévő letéti szerződést, s a műtárgy-együttes további sorsáról kizárólag saját belátása szerint, egyedül dönt; 2. A kényszerű, háborús körülményekre tekintettel felfüggeszti a letéti szerződés érvényességét, s kompetens múzeumi szakemberekkel, az Iparművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójával konzultálva hozza meg döntését.

A fejlemények egyértelműen arra utalnak, hogy Esterházy Pál az utóbbi megoldást választotta. Ennek értelmében került sor a gyűjtemény menekítésére, amely két lépésben valósult meg. A ládába csomagolt műtárgyakat elszállították; előbb – 1942 szeptemberében – a Nemzeti Múzeum lapidáriumába (kőtárának alagsori helyiségeibe), majd onnan utóbb, 1944. november 29. és december 4. között egy másik – mondjuk így: egy „régijű” – helyszínre. Nevezetesen az Esterházy családnak a budai várnegyedben, a Tárnok utca 7–13. alatt lévő palotájába, ennek az épületnek az alagsorába, illetve pincéjébe.

Érdemes kellő tárgyilagossággal leszögeznünk: az

Az Esterházy-kincstár műtárgyainak torzói és töredékei / Torsos and fragments of items of the Esterházy Treasury
archív fotó: 1949. február / archive photo: February, 1949

**Díztárgyak az Esterházy-kincsekből
(1945-ben megsemmisültek) /
Items of the Esterházy Treasury (destroyed in 1945)**

*narválagyar; domborműves megmunkálás; archív fotó /
narwhal tusk, embossed; archive photo*

utóbbi döntés akkor, 1944 végén bizonyára nem tűnt elhibázottnak, sem elhamarkodottnak. Hátterében nyilván az a megfontolás húzódott meg, miszerint a Tárnok utcai palota olyan területen áll, alig száz méterre a budai Nagyboldogasszony- (Mátyás-) templomtól, amelynek – úgy tűnhetett – aligha lesz stratégiai jelentősége. Így elhúzódó és nagy pusztítással járó utcai harcokra és azok kényszerű következményeire ott, akkor aligha lehetett/kellett számítani. További, nem lényegtelen szempontnak minősülhetett az a körülmény, hogy Svájc – mint nem hadviselő, semleges ország – budapesti követsége (minthogy épületét egy korábbi bombatámadás romba döntötte) az idő szerint ott, az Esterházy-palotában működött. Ez – a nemzetközi jog közismert normái és a közvélekedés szerint – elvben egyfajta „területen kívüliséget” jelentett.

A december 4-ét követő bő két hónap fejleményei végzetesen rációfoltak a legborúlátóbb sejtésekre is. A főváros hét hétig tartó ostroma iszonyatos pusztítással járt, különösen ott, azon a területen, ahol a harcok a leghosszabb ideig tartottak. Ez pedig épp a budai várnegyed volt, ahol a naponta ismétlődő légitámadások az épületek mintegy hetven százalékát lerombolták. Ez történt a Tárnok utcai Esterházy-palotával is, amely egy január végi bombatalálat következtében leomlott és kiégett. A romhalmaz maga alá temette és szétzúzta azokat a ládákat, amelyek a gyűjtemény műtárgyait rejtették magukban.

A pusztítás felmérése, a veszteségek, károk megállapítása több mint három évvel később, 1948–1949 telén vált lehetségessé. Ekkor került sor a helyszín, az épület alapjainak feltárására. Ennek közvetlen előzménye az volt, hogy 1948. december 14-én Esterházy Pál fontos közléssel fordult az Iparművészeti Múzeum igazgatóságához. Tudatta az illetékesekkel, hogy az 1944–1945. évi ostrom idején összeomlott és kiégett Tárnok utcai palota – amelynek romjai alatt a

Repró: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

műkincsek vagy azok maradványai találhatóak – hatósági bontás alatt áll, s egyúttal felkerlte a múzeumot, hogy a feltárást kísérvje figyelemmel, a napvilágra ke-

Kulacs alakú díszedény / Flask-shaped ornamental vessel

Magyarország vagy Nürnberg, 1470–1480 között, aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, magasság: 77,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Dömötör László, 1957 / Hungary or Nuremberg, between 1470–1480, gilded silver, embossed, chiselled, height: 77,5 cm (Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by László Dömötör, 1957

**Gyűrű jégcsap alakú csiszolt gyémánttal (két nézet) /
Ring with icicle-shaped, wrought diamond (two views)**

Németország (?), 16. század vége, arany, gyémántok,
beágyazott zománc, magasság: 3,5 cm (Iparművészeti
Múzeum, Budapest) / Germany (?), late 16th c., gold,
diamonds, champlevé enamel, height: 3,5 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest) [Ø 2,3 cm]

**Hajó alakú násfa („Ámor hajója”) /
Pendant depicting the 'Ship of Amor'**

*Németország, 17. század eleje, arany, gyöngyházkagyló,
drágakövek (gyémánt, rubin, gyöngyök), beágyazott és
közrománc, magasság: 10 cm (Iparművészeti Múzeum,
Budapest) / Germany, early 17th c., gold, pearl mussel,
precious stones (diamond, ruby, beads), champlevé
and ronde bosse enamel, height: 10 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest)*

rülő tárgyakat vagy azok töredékeit vegye gondozásába, és mint letétet kezelje a továbbiakban is. 1948 decemberétől 1949. január közepéig megtörtént tehát az épület romjainak az eltakarítása, majd ezt követte, egy kijelölt bizottság jelenlétében, a beomlott pincehelyiségek feltárása.

A művelet irányítására Gerevich László (1911–1997) művészettörténész, a Budapesti Történeti Múzeum vezetője – a középkori régészet magántanára a budapesti egyetemen – kapott megbízást. 1949. február 12-én ő hitelesítette aláírásával a feltárási jegyzőkönyvet. Ennek legfontosabb megállapítását úgy összegezhethetjük, hogy a 164 tételből álló numizmatikai anyag kivételével valamennyi műtárgy-együttes rendkívül súlyos veszteséget szenvedett. A menekített kincstári anyagnak közel a fele elpusztult, mintegy negyven százalékát igen súlyos károsodás érte. A roncsolás és pusztulás a szerves anyagokból készült műtárgyak – főként textíliák és elefántcsontok – esetében volt a legnagyobb mértékű.

Gerevich László első intézkedése ezek után az volt, hogy a feltárt anyagot – amely műtárgyak roncsait, torzóit és töredékeit tartalmazta legnagyobb mennyiségben – a Vármúzeum közeli épületébe szállíttatta. Itt a konzerválás első szakasza történt meg, azaz a fragmentumok és textil-foszlányok megtisztítása az utóbbi négy évben rájuk rakódott hordalékoktól, földdaraboktól, törmelékektől. Ezt követően, az előzmények ismeretében és azokat tekintetbe véve Gerevich úgy határozott, hogy a „leleteket visszaszállíttatja” abba az intézménybe, amely az Esterházy-kincsek őrzési helye volt 1944-ben és az azt megelőző negyed évszázadban: azaz, az Iparművészeti Múzeumba.

Ez az intézmény akkortájt, az 1950-es évek első fe-

Fotó: Ament Cellert / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**Díztál a vezekényi csata ábrázolásával. Philipp Jakob Drentwett munkája /
Platter depicting the Battle of Vezekény by Philipp Jakob Drentwett**

[Augsburg, 1654] *aranyozott ezüst, trébelt, öntött, cizellált (Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Szvetnik Joachim, 1960–1964 /
gilded silver, embossed, cast, chiselled (Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by Joachim Szvetnik, 1960–1964 [Ø 105 / 88 cm]*

Fotó: Moloz Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest; MI-archívum

**Asztaldísz („Bacchus diadala”). Abraham I. Drentwett munkája /
Table ornament ('The Triumph of Bacchus') by Abraham I. Drentwett**

[Augsburg, 1660–1665] *aranyozott ezüst, faragott elefántcsont figurákkal, drágakövekkel, gyöngyökkel és zománcozással, magasság: 27,3 cm, hosszúság: 31 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Szvetnik Joachim, 1958–1960 / gilded silver with carved ivory figures, gems, pearls, enamel, height: 27,3 cm, length: 31 cm (Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by Joachim Szvetnik, 1958–1960*

Dísznyereg / Ceremonial saddle

*hímzése valószínűleg német, 17. század, faváz, fémfonallal bímzett selyembársony borítás, magasság: 46 cm
(Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Tóth Márta, 2005–2007 /
embroidery probably German, 17th century, wooden frame covered in silk velvet with metal thread embroidery, height: 46 cm
(Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by Márta Tóth, 2005–2007*

Szoknya és vállfűző / Skirt and corset

olasz bársony, szabása és díszítése magyar, 17. század közepe, aranyozott ezüst- és ezüstfonallal hímzett, korallszemekkel díszített, hossz: 120 + 53 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Borsi Sándorné, 1969–1971 / Italian velvet, Hungarian tailoring and ornamentation, mid-17th century, embroidered with gilded silver and silver thread, decorated with coral beads, length: 120 + 53 cm (Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by Mrs. Sándor Borsi, 1969–1971

lében kezdte megvalósítani korábbi vezetőinek elhatározását: korszerű restaurátor-műhelyek felállítását és felszerelését. A feladat, amellyel e műhelyek szakemberei akkor szembesültek, emberpróbáló, s vállalásuk – túlzás nélkül állíthatjuk – heroikus volt. Előzményei lényegében nem voltak, s szándékuk eredményt, sikert éppenséggel nem ígért. Csakugyan, az Esterházy-kincsek töredékeinek, torzóinak és foszlányainak helyreállítását az akkori hazai szakemberek többsége irreális, délibábos elképzelésnek tartotta. Az akkor hivatalban lévő – a kemény diktatúra retorzióitól többé-kevésbé megkímélt – tekintélyes múzeumi szakértők közül talán csak ketten voltak azok, akik úgy vélték, hogy a vállalkozás nem reménytelen. Egyikük Mihalik Sándor (1900–1969), a Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese, másikuk Dobrovits Aladár (1909–1970), az Iparművészeti Múzeum 1949-ben kinevezett igazgatója volt. Különös szerencse, hogy méltó, az elgondolásaikat megvalósítani törekvő, kiváló partnereik akadtak, akik a műveletek megkezdésére, majd folytatására hajlandók és képesek voltak.

A műtárgy-restaurálás hazai történetének első „nagy generációja” lépett színre ekkor. Őket és tevékenységüket, továbbá azokét – szám szerint nem kevesebb, mint húsz szakemberét –, akik utóbb a helyükre léptek és munkásságukat méltó módon folytatták, itt nincs terünk bemutatni. Két szakember nevét azonban feltétlenül említenünk kell: a legbravúrosabb helyreállítási munkákat Borsi Sándorné (1912–1986) textilrestaurátor és Szvetnik Joachim (1927–1988) ötvös-restaurátor végezte az 1960-as és az 1970-es években. Tény, hogy tevékenységük, majd az ő kö-

Fotó: Kolos Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest; MI-archivum

vetőiknek a munkássága kezdettől komoly figyelmet, majd idővel mind nagyobb elismerést keltett Európa-szerte, a múzeumi világ nemzetközileg is mérvadó

**Ágyterítő
Báthory-címerrel
/ Bedcover with
the arms of the
Báthory family**

*Erdély,
17. század
első negyede,
bársony,
selyemszövet,
aranyozott
ezüst- és selyem-
fonalas hímzés
(Iparművészeti
Múzeum,
Budapest) /
Transylvania,
first quarter of
17th century,
velvet, silk
fabric, gilded
silver and silk
thread
embroidery
(Museum
of Applied Arts,
Budapest)
[205x191 cm]*

Foto: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest; MI-archívum

körében. Egyszersmind igen jelentősen járult hozzá az intézmény, a budapesti Iparművészeti Múzeum szakmai presztízsének növeléséhez.

Az Esterházy-gyűjtemény „kezelése”, azaz további sorsa szempontjából még egy jelentős lépésre került sor a második világháborút követő évtizedben. Ennek előzményét azok az egyeztető tárgyalások jelentették, amelyeket a Magyar Nemzeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum főigazgatója – Fülep Ferenc (1919–1986) és Dobrovits Aladár – folytatott az 1950-es évek második felében az általuk vezetett két intézmény műtárgy-anyagának bizonyos mértékű „átcsoportosítása” ügyében. E megbeszélések eredményei közül szempontunkból az a megállapodás lényeges, amely Dobrovits főigazgató hivatali idejének letelte után két évvel, 1962-ben kötött két intézmény között. Ennek értelmében az Esterházy-kincsek 164 tételből álló numizmatikai anyagát a Magyar Nemzeti Múzeum vette át, s azt nemzetközi rangú Éremtárának gyűjteményébe sorolta. Ily módon állt elő az a jelenlegi helyzet, hogy az Esterházy-kincstár 1918–1919-ben Fraknóról Budapestre szállított műtárgyegyüttesének ez idő szerint két őrzési helye van: az Iparművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum.

SZILÁGYI ANDRÁS
művészettörténész

Jegyzet

1. Idézet a 127. zsoltár első verséből, modern fordítása: Hogyha az Úr nem őrzi a várost, az őr hiába őröködik fölötte.

Az archív fotókat a szerző bocsátotta rendelkezésünkre.

Karosszék Esterházy Pál herceg címerével /

Armchair with the arms of Prince Pál Esterházy

Nyugat-Magyarország, 1687–1690, fenyőfa, trébelt, ezüstözött sárgaréz borítás, kárpit: meggyiszínű bársony ezüstszálas és selyemfonalas hímzéssel (Iparművészeti Múzeum, Budapest). Restaurálta Takács László, Kótai József, Knotik Márta, 1972 / West Hungary, 1687–1690, pine, silvered brass covering, embossed, fabric: cherry-red velvet with silver- and silk-thread embroidery (Museum of Applied Arts, Budapest). Restored by László Takács, József Kótai, Márta Knotik, 1972 [112x53x46 cm]

Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest, IM-archívum